

ротний зв'язок у науковій діяльності є важливим складником і дає змогу покращити свої роботи та отримати цінні відгуки від експертів у своїй галузі.

Читачі, які користуються журналами на основі OJS, отримують низку переваг. Завдяки тому, що OJS дає змогу читачам швидко та легко знаходити й отримувати доступ до наукових публікацій, це економить час, гроші та робить дослідницький процес більш ефективним.

Отже, міжнародні тенденції щодо відкритого доступу, які виникли на початку XXI століття і містяться в Будапештській Декларації відкритого доступу (2002 рік), у Берлінській декларації про відкритий доступ до наукових та гуманітарних знань (2003 рік) визначили два шляхи реалізації відкритого доступу: депонування (самоархівування) та публікація в журналах, що знаходяться у відкритому доступі. Open Journal Systems є інструментом, завдяки якому наукові знання стають доступнішими, пришвидшується обмін ними та зміцнюються зв'язки між науковцями.

Список використаних джерел

1. Open Journal Systems. *Wikipedia*. URL: https://www.wikiwand.com/uk/Open_Journal_Systems (дата звернення: 09.04.2024).
2. About Open Journal Systems (OJS). *PKP DOCS*. URL: <https://docs.pkp.sfu.ca/learning-ojs/en/about-ojs> (дата звернення: 09.04.2024).
3. GLOBAL USAGE OF OJS. *Public Knowledge Project*. URL: <https://pkp.sfu.ca/software/ojs/usage-data/> (дата звернення: 09.04.2024).
4. Відкритий доступ. *Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського*. 23.10.2024. URL: <http://nbuv.gov.ua/node/1423> (дата звернення: 09.04.2024).
5. Трансформаційні процеси у суспільній та соціокультурній сферах України: монографія / О. М. Анісімова та ін.; Донец. нац. ун-т ім. Василя Стуса. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2021. 185 с.

Анотація. Робота присвячена питанню важливості відкритого доступу до наукової інформації в сучасному світі, визначено переваги та ролі Open Journal Systems (OJS) як ключового інструменту для наукової спільноти.

Ключові слова: наукові видання, Open Journal System, доступність знань, переваги, суспільство.

УДК 021.1:[070+004.032.6]:004.056(043.2)

Слободянюк Ангеліна Олександрівна
(*наук. керівник – канд. пед. наук, доцент Яворська Т. М.*)
Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця

РОЛЬ БІБЛІОТЕК У ФОРМУВАННІ МЕДІАГРАМОТНОСТІ НАСЕЛЕННЯ

У сучасному світі, коли інформація відіграє ключову роль, потреба в медіаграмотності населення стрімко зростає. Життя в інформаційному світі неможливе без уміння орієнтуватися в інформаційних потоках, медіа, наявності навичок комунікації. Ще з середини ХХ століття інформація та медіа як спосіб її відобра-

ження та презентації зайняли важливе місце в повсякденному житті суспільства загалом і кожної людини зокрема [1, с. 39].

Великий потік інформації, що надходить із різних джерел, не завжди буває достовірним та об'єктивним. Повномасштабне вторгнення РФ в Україну супроводжується постійними інформаційними вкидами, маніпуляціями свідомістю людей, поширенням дезінформації та фейків. Бібліотеки як осередки інформації та культури мають великий потенціал для розвитку медіаграмотності громадян.

Мета дослідження – розкрити сучасні виклики для України в галузі інформаційної безпеки, визначити роль бібліотек у формуванні медіаграмотності населення.

Розглянемо визначення ключових понять дослідження, як-то: «медіаграмотність», «дезінформація», «фактчекінг». Так, National Association for Media Literacy Education трактує медіаграмотність як «здатність отримувати доступ, аналізувати, оцінювати, створювати та діяти, використовуючи всі форми спілкування. Медіаграмотність спирається на фундамент традиційної грамотності та пропонує нові форми читання і письма. Медіаграмотність дає змогу людям бути критично мислячими творцями, ефективними комунікаторами та активними громадянами» [2].

Кембриджський словник подає такі визначення: «Фактчекінг – процес перевірки правильності всіх фактів у статті, промові тощо»; «Дезінформація – розповсюдження неправдивої інформації з метою введення людей в оману» [3, 4].

У дослідженні «Українські медіа, ставлення та довіра у 2023 р.», що було проведено InMind на замовлення міжнародної організації Internews, можна виділити такі відомості [5]:

- серед опитаних 84 % респондентів зазначили, що поінформовані щодо існування дезінформаційних матеріалів та вважають, що в змозі їх розрізнити. Проте 57 % опитаних визначають дезінформацію як ненагальну проблему;

- у 2023 році, порівняно з 2022 роком, спостерігалось підвищення обізнаності про сервіси, за допомогою яких можна здійснити фактчекінг. Водночас 65 % громадян, обізнаних про сервіси, не мають практичного досвіду їх використання.

За результатами дослідження VoxCheck, російська пропаганда впливає на інформаційний простір не лише України, але й інших європейських країн (проаналізовано медіа в Німеччині, Італії, Чехії, Словаччині, Угорщині та Польщі) [6]:

- у період від 24 лютого 2022 року до січня 2023 року виявлено 4 836 публікацій в онлайн-медіа, що містять дезінформацію щодо України;

- у період із лютого до жовтня 2023 року зафіксовано 8 296 подібних матеріалів.

Історичне значення бібліотек – надавати достовірну, неупереджену та перевірену інформацію. Збільшення обсягу дезінформації, що поширюється онлайн, призводить до того, що роль бібліотекарів зміщується від фактчекерів до освітян.

Співробітники бібліотек для здійснення ефективної роботи зі ЗМІ повинні володіти низкою навичок, зокрема доступу, аналізу, оцінювання, комунікації та представництва [7]. Розглянемо їх докладно:

1. Навички доступу: пошук релевантної інформації та використання медіа; розуміння змісту інформації, щоб надавати користувачам матеріали, які відповідають їхнім потребам; знання програмного забезпечення; фізичний доступ до медіа та його вмісту, а також здатність правильно використовувати медіазасоби.

2. Аналітичні навички: аналіз авторства, джерела поширення інформації, цільової аудиторії, форми та типу повідомлення, визначення контексту повідомлення.

3. Навички оцінки: перевірка достовірності інформації, інтерпретація повідомлень різних типів, виявлення та уникання небажаного контенту; оцінка об'єктивності інформації, її відповідності потребам користувачів бібліотеки, врахування потенційного впливу повідомлень.

4. Навички комунікації: створення та презентація професійного контенту у різних медіаформатах та жанрах з урахуванням цільової аудиторії; навчання процесам відбору, редагування та побудови контенту.

5. Навички представництва: активна участь у суспільному житті, підтримка кампаній, вираження власної думки за допомогою медіа; співпраця бібліотекарів зі ЗМІ.

До основних напрямів медіаосвітньої діяльності бібліотек належать: інформаційна безпека (захист особистих даних в інтернеті); пошук інформації (ознайомлення з різними типами джерел інформації, ознаками достовірності джерела інформації); етика спілкування в медіапросторі (навчання користувачів нормам етичної поведінки в мережі Інтернет).

Медіаосвітня діяльність бібліотек може мати різний зміст та бути реалізована в різних формах, як-то: проведення тренінгів, виставок, вебінарів (зокрема присвячених навичкам використання фактчекінгових сервісів, наприклад, «Google Fact Check Tools», «GeoSpy AI», «Huntintel», «OSINT Helper» тощо); створення медіаосвітніх ресурсів (блогів, сайтів, буклетів, практичних посібників); проведення конкурсів з медіаграмотності тощо. Ці та інші заходи сприятимуть формуванню у користувачів критичного мислення, інформаційної культури, навичок безпечної поведінки в медіапросторі, а також формуванню медіакомпетенцій, підготовці свідомого і активного одержувача медійних послуг [1, с. 45].

В українських бібліотеках організують заходи, спрямовані на здобуття навичок медіаграмотності. Так, наприклад: у Державній бібліотеці України для юнацтва було проведено XR-виставку «Справжні причини війни, або як працює російська пропаганда» (мета – підвищити рівень обізнаності та медіаграмотності у суспільстві), а також науково-практичний консультаріум «Медіаграмотність як сучасна потреба інформаційного суспільства»; Академія української преси у 2019 р. видала посібник «Практична медіаграмотність для бібліотек» (орієнтований на бібліотекарів, які займаються впровадженням медіаграмотності) [8–10].

Збройна агресія росії проти України внесла корективи у функціонування вітчизняних бібліотек. Відтак одним із головних професійних пріоритетів у діяльності бібліотек стала організація доступу до достовірних джерел організованої, структурованої, і головне – верифікованої інформації, протистояння маніпулятивним інформаційним технологіям, фейкам в інформаційному просторі. В умовах

інформаційного протистояння, яке супроводжується поширенням інформації маніпулятивного характеру, дезінформації, бібліотеки через свої комунікативні канали допомагають протистояти негативному інформаційному впливу, протидіяти маніпулятивним та інформаційним впливам, проводять постійну роботу з підвищення рівня медіаграмотності користувачів [12].

Отже, бібліотеки трансформуються відповідно до викликів сьогодення та активно впроваджують медіаосвіту, що сприяє формуванню у громадян критичного мислення, вміння свідомо споживати інформацію. Співпраця бібліотек з іншими організаціями у сфері медіаграмотності розширить можливості програм, сприятиме охопленню більшої аудиторії.

Список використаних джерел

1. Яворська Т. М., Щусь Н. В. Формування медіа- та інформаційної культури: зарубіжний досвід публічних бібліотек. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. Київ: Вид-во НАКККиМ, 2019. № 4. С 38–46.
2. What is media literacy? National Association for Media Literacy Education. URL: <https://namle.org/resources/media-literacy-defined/> (дата звернення: 16.03.2024).
3. Fact checking. *Cambridge Dictionary*. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/fact-checking> (дата звернення: 22.03.2024).
4. Disinformation. *Cambridge Dictionary*. URL: <https://dictionary.cambridge.org/uk/dictionary/english/disinformation> (дата звернення: 22.03.2024).
5. Українські медіа, ставлення та довіра у 2023 р. *Опитування USAID-Internews щодо споживання медіа*. URL: <http://surl.li/mtpeh> (дата звернення: 22.03.2024).
6. Мельник Р. VoxCheck: У 2023-му Росія вдвічі наростила темпи пропаганди в європейських країнах. Виявлено понад 8 000 кейсів. *Детектор медіа*. 06.11.2023. URL: <http://surl.li/mwtof> (дата звернення: 22.03.2024).
7. Media Literacy in Library and Information Centres: practical perspectives / C. S. Udo et al. *Library Philosophy and Practice*. 2022. P. 8–14. URL: <http://surl.li/rwtlo> (дата звернення: 23.03.2024).
8. XR-виставка «Справжні причини війни, або як працює російська пропаганда». *Державна бібліотека України для юнацтва*. URL: <http://surl.li/rwtkk> (дата звернення: 24.03.2024).
9. Медіаграмотність як сучасна потреба інформаційного суспільства. *Державна бібліотека України для юнацтва*. URL: <http://surl.li/rwtng> (дата звернення: 24.03.2024).
10. Власюк О. В., Потапова В. І., Срібна І. Практична медіаграмотність для бібліотек / ред.: О. В. Волошенюк, В. Ф. Іванова. Київ: АУП, ЦВП, 2019. 61 с.
11. Трансформаційні процеси у суспільній та соціокультурній сферах України: монографія / О. М. Анісімова, Л. А. Ковальська, Г. П. Лукаш, О. В. Прігунов, О. С. Щербіна, Т. М. Яворська; відп. за вип. Т. М. Яворська. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2021. 185 с. URL: <http://surl.li/racdn> (дата звернення 24.03.2024).

Анотація. У тезах розглянуто роль бібліотек у формуванні медіаграмотності населення в умовах інформаційної війни. Досліджено сучасні виклики для України в галузі інформаційної безпеки, визначено ключові навички, якими повинні володіти бібліотекарі для здійснення ефективної роботи із ЗМІ. Розглянуто основні напрямки медіаосвітньої діяльності бібліотек та приклади її реалізації.

Ключові слова: бібліотеки, медіаграмотність, медіаосвіта, дезінформація, фактчекінг, інформаційна безпека.

